

Omgaan met de nafase bij overstromingen

‘Wat als het is gebeurd’? Naast het voorkómen van een overstroming en de organisatorische voorbereiding (preparatie) is er tegenwoordig ook aandacht voor de laatste schakel uit de veiligheidsketen, de nafase. Niet omdat deze fase belangrijker is dan preventie en “voorbereiden op”. Maar wel omdat we er nog zo weinig over weten en er nauwelijks over hebben nagedacht. HKV LIJN IN WATER heeft samen met het COT en Stichting Impact de ‘Handreiking nafase bij een grootschalige overstroming’ ontwikkeld in het project ‘Van dreigend hoogwater tot en met evacuatie’. Deze handreiking biedt inzicht in vraagstukken als hoe lang het duurt voordat het ingestroomde water weer weg is en de dijken zijn hersteld, wat van belang is bij herstel en inrichting van een overstromd gebied, de nazorg voor de mens en hoe dit gehele proces georganiseerd kan worden. De handreiking bevat ook een checklist met activiteiten voor gebruik tijdens een crisis om de nafase vorm te geven.

De handreiking nafase

Het doel van de handreiking is inzicht bieden in de nafase en de rol hiervan bij overstromingen en evacuaties. Deze handreiking is opgesteld op basis van workshops met experts van verschillende overheden, literatuuranalyse, vuistregels en op basis van analyse van herstelprocessen bij eerdere overstromingen.

Psychosociale zorg

In de nafase bij overstromingen is het herstel van een gebied en het moment dat mensen kunnen terugkeren ook gerelateerd aan psychosociale aspecten. In de handreiking staat hierbij de vraag centraal hoe psychosociale klachten verminderd of zelfs voorkomen kunnen worden. In de handreiking zijn verschillende onderwerpen besproken zoals de invloed van schadeafhandeling, de aard van de dreiging en het effect van vooraf waarschuwen. Een belangrijk terugkerend item hierbij is de veerkracht van de mensen en wat deze veerkracht beïnvloedt en bepaalt.

Watervrij maken

Na een dijkdoorbraak is het van belang dat de instroom van water stopt en dat de gaten in de dijken worden gedicht.

Inwoners kunnen pas definitief terugkeren als het water uit het gebied weg is. Een gebied watervrij maken op basis van vrij verval kan als de waterstand in de zee of rivier lager is dan de waterstand in overstromd gebied.

Is deze methode niet toepasbaar dan moet het water afgevoerd worden met behulp van pompen. Binnen een gebied zijn daarnaast allerlei karakteristieken als regionale waterkeringen en laagtes waardoor lokaal vrijwel

altijd inzet van pompen noodzakelijk is. Een belangrijke parameter in de snelheid van het watervrij maken is de vraag in hoeverre het afwateringsstelsel (watergangen, regionale keringen en kunstwerken) nog functioneert na de overstroming.

De afwatering in Nederland is gericht op het wegmaken van neerslagoverschot en kwel en is ingericht op ca. 7 tot 15 mm per dag. Het aantal noodpompen is zeer beperkt en de capaciteit daarvan is veel kleiner dan het bestaande afwateringsstelsel. Rijkswaterstaat beschikt over circa 20 grote noodpompen met een capaciteit van 0,8 m³/s (10 stuks) en 1,4 m³/s (10 stuks). Het inzetten van deze pompen geeft op locatie verlichting. Het watervrij maken van een gebied na een grootschalige overstroming is een langdurig proces, denk hierbij aan perioden van maanden.

Gezien de omvang van een grootschalige overstroming en de beschikbaarheid van middelen zullen ‘watervrij strategieën’ worden opgesteld. In zo’n strategie is een volgorde vastgesteld, waardoor gebieden gefaseerd droog komen. Gebiedskenmerken, topografie, maar ook economische waarden of kritieke locaties spelen bij deze fasering een rol. Het uitspreken van prioriteiten door bestuurders is hierbij relevant.

Herstel en schoonmaak is een langdurig en ingrijpend proces

Herstel en schoonmaak

Als het water uit het overstromd gebied weg is, blijft in het gebied een laag slib achter. Voorzieningen als electra, water en gas, wegen, huizen, winkels en dergelijke zijn in verschillende mate beschadigd of zelfs verdwenen. Het gebied is niet geschikt voor bewoning. Het herstel en de

schoonmaak van het gebied is een langdurig en ingrijpend proces, waarbij veel menskracht, specifieke expertise en (schaars) materieel benodigd is. Gezien de schaarste moeten middelen verdeeld worden en prioriteiten worden gesteld.

Checklist besluitvorming en herstelplan

De mogelijk uit te voeren activiteiten in de nafase zijn gebundeld in een checklist. Deze checklist 'nafase' is opgenomen in de handreiking. Naast een overzicht van diverse mogelijk noodzakelijke activiteiten dient de checklist meerdere doelen. Zo geeft de checklist crisisteam inzicht in de onderdelen die mogelijk van belang zijn in de nafase.

De checklist is een hulpmiddel bij het maken van een herstelplan en het oefenen hiervan. Experts geven aan dat het niet nodig is om nu al gedetailleerde herstelplannen te maken voor heel Nederland. Wat de omvang van de schade is en waar de schade precies zal optreden is immers niet bekend. Na de overstroming is er voldoende tijd om een gedetailleerd plan te maken als er tijdens de crisisfase aandacht is geweest voor de overgang naar de nafase. Ervaring hebben met het maken van zo'n herstelplan is wel van belang. Met behulp van de checklist kan dit nu al geoefend worden, waarna ook verbetering van de checklist kan plaatsvinden. Op deze manier vindt voorbereiding plaats op het maken van een herstelplan.

De checklist is ook een hulpmiddel bij 'beleidsmatig beschermen'. Op basis van de inzichten in de gevolgen van een overstroming en de complexiteit bij herstel wordt inzicht verkregen in locaties of objecten waarvan het wenselijk is dat deze structurele bescherming krijgen of anders worden ingericht.

De herstelorganisatie

Een grote overstroming overstijgt de omvang van gemeente, veiligheidregio's en mogelijk zelfs provincies. Denk hierbij aan de inzet van schaarse middelen maar ook aan het maken van beleid, bijvoorbeeld ten aanzien van te verlenen bouwvergunningen. De situatie na een overstroming is in ieder geval in beginsel te omvangrijk en te complex om alle herstelwerkzaamheden en processen in de dagelijkse structuur te verweven. De handreiking gaat in op de

behoefte aan een herstelorganisatie en aandachtspunten hierbij. Hierbij is voorzien dat de herstelorganisatie volgt uit de crisisorganisatie. Afhankelijk van de omvang moet de herstelorganisatie vergaande bevoegdheden en mandaat hebben. Naarmate het herstel vordert kunnen deze bevoegdheden overgaan tot de normale structuren.

Hoe verder met de nafase

De nafase wordt vaak vergeten, toch is het wel degelijk van belang om zeer bewust met de nafase om te gaan. Het gaat hierbij niet om het toekennen van budgetten om de gevolgen lokaal te minimaliseren. Het gaat wel om inzicht te hebben in de omvang van de nafase en op een bewuste en transparante wijze hiermee om te gaan en de gevolgen te accepteren.

De handreiking heeft niet alle antwoorden op de bestaande vragen, maar is een hulpmiddel en geeft inzicht in de kennis en kennisleemtes van de nafase bij overstroming. De handreiking is beschikbaar voor professionals betrokken bij de voorbereiding op overstromingen op:

www.evacuierenkunjelers.nl.

*Elmi Vermeij-van den Braak en Bas Kolen,
HKV lijn in water*